

Prayer's Place

פרשת וירא תשפ"ד

1a
 23 The sun rose upon the earth and Lot arrived at Zoar. 24 Now HASHEM had caused sulfur and fire to rain upon Sodom and Gomorrah, from HASHEM, out of heaven. 25 He overturned these cities and the entire plain, with all the inhabitants of the cities and the vegetation of the soil. 26 His wife peered behind him and she became a pillar of salt.
 27 Abraham arose early in the morning to the place where he had stood before HASHEM. 28 And he gazed down upon Sodom and Gomorrah and the entire surface of the land of the plain; and saw — and behold! the smoke of the earth rose like the smoke of a kiln. 29 And so it was when God destroyed the cities of the plain that God remembered Abraham; so He sent Lot from amidst the upheaval when He overturned the cities in which Lot had lived.

27-29. When Abraham had concluded his pleading for Sodom, God did not tell him what the outcome would be; therefore, he arose in the morning to see what had happened (Daas Sofrim). In this passage, the Torah states clearly that Lot had been spared only for the sake of Abraham (Ran).

3 76 GOLDEN APPLES - R. Goplansky

ONE OF AVRAHAM'S ETERNAL gifts to Klal Yisrael is the concept of prayer, the essential means by which we connect to HaKodesh Baruch Hu and draw His blessings into the world. Recognized as the first person to pray, Avraham initiated *shacharis*, the morning prayer.¹ Chazal also derive from Avraham the obligation of setting a fixed place for *tefillah*:

אמר רבי חלבו אמר רב הונא, כל הקובע מקום לתפלתו אלהי אברהם בעזרו. וכשמת, אומרים לו, אי עניו, אי חסיד, מתלמידיו של אברהם איניו. ואברהם אינו מנא לן דקבע מקום, דכתיב וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר, ויעמוד פינחס ויפלל:

Rabbi Chalbo said in the name of Rav Huna: Any person who sets a permanent place for his *tefillah*, the G-d of Avraham is there to aid him. And when he dies, it is said about him, "What a humble person, what a pious person. Indeed, he is one of the disciples of Avraham Avinu." How do we know that Avraham set a permanent place for his *tefillah*? As the *pasuk* states, "Avraham rose early in

the morning and went to the place that he had stood [previously]" (Bereishis 19:27).²

Setting a steady place for praying certainly increases a person's focus and adds dignity to the *davening*. These merits are most likely the basis upon which "G-d comes to his aid." But the *Gemara* also describes the person who makes a permanent spot for *tefillah* as a pious person (*chassid*) and a humble person (*anav*). We can understand how this is a display of piety, but how does it display humility?

שיח יעקב 4

רק שיש להתבונן בזה, הלא אברהם אינו במשך ימי חייו קבע מקום לתפלתו, והתפלל בכל יום במקום שקבע, ואם כך מאיזה טעם מצאה התורה לנכון, ללמד אותנו על חשיבות קביעות מקום תפלתו של אברהם, דוקא בענין תפלתו על סדום וארבעת

הכרכים הסמוכים לה, שאברהם קבע מקום תפלתו למחרת הפיכת סדום, באותו המקום שבו הירבה להתפלל ביום הקודם על אנשי סדום, למנוע מהם את גזירת הכליה, וזוהו נלמד לדין על חשיבות הקובע מקום לתפלתו. דבר זה אומר דרשוני.

5 המה ינחמוני

א. הפסוק הבא אומר: "וישקף על פני סדום ועמורה ועל כל פני ארץ הכנען וירא והנה עלה קיטר הארץ כקיטר הכבשן" (ו"ט, כח). לכאורה, אילו לא דברי הגמרא שאברהם הלך לאותו מקום להתפלל, ניתן היה להבין מפשט הפסוק שכלל לא התקיימה כאן תפילה, אלא שאברהם הלך לראות ולהשקיף כיצד נראית סדום אחר ההפיכה, שהרי לא מוזכר כלל בפסוק שאברהם התפלל. כמו כן אם התפלל, לא מובא מה הייתה תפילתו ועל מה ביקש. מדוע באמת לא ציינה התורה שאברהם התפלל ומה הייתה תפילתו? אמנם הגמרא מרמזת מהמילה "עמד" שהכוונה לתפילה, אולם בפשט הכוונה ש"עמד" ואכן התפלל אתמול, ולא ביום שאחר הפיכת סדום? ב"א"ל המקום אשר עמד שם" הכוונה למקום שהתפלל בו אתמול, אך מניין לנו שהתפלל שוב היום?

6 דעת אמור תורה רכב

מתקשים להבין מה זה ענין וסוד של, כל הקובע מקום לתפלתו אלקי אברהם בעזרו, וכשמת אומרים עליו וכו' " (ברכות ו:), ולפי דברינו בסוד הגוף, וגודל הפעולה מתנועה ונטיה של גוף, הנה פשוט הדבר כי קביעות מקום הוא סוד גדול, ואין עורך לפעולתה, אין לנו ידיעה בנוראות החילוק בין קביעת מקום לבין אי-קביעות מקום, כמה מהפכות עושה הענין אשר היום הוא יושב במקום אחד ולמחרתו במקום אחר, בעינינו הלא זה מהדברים הכי פחותי-ערך, אבל זה יוצא מאשר אין לנו כל הערכה וידיעה במעשה הגוף, לו ידע האדם מה רועם עושה זיו כל דהו של הגוף, ומה זה מקום של גוף, ומה זה קביעות של גוף, כי אז ודאי יבין, ופשוט, ענין, אלקי אברהם בעזרו, ענין, אל המקום אשר עמד שם" (בראשית יט, כז).
 אם מדברינו יצא לנו למעשה גם זה לבד להיות עוסקים, באיזו מדה שהיא, לעשות ענין בקביעות מקום, לשמור על נטיות הגוף — דיינו! ורב לנו!

7 פב חכמת וירא המצפון

הנה איך שנפרש דבר זה ברור הוא, שאם בקביעת מקום לגוף שהוא רק לבוש להנפש שכרו הרבה מאוד, ק"ו דבעינן שיקבע מקום להנפש בתפלתו, כי רצון השם הוא שתפלתו של אדם תהיה בקביעות מקום דוקא, כי בקביעות מקום מתפלל האדם במנוחה ובלא בלבול הדעת, לא כמו אותם האנשים שהולכים מביהכ"ג לביהכ"ג וממקום למקום שמבלבלים את עצמם ותפלתם.

אם רצון ה' הוא שהתפלה תהיה בקביעת מקום להגוף שהוא רק לבוש, ק"ו האדם עצמו דהיינו הנשמה וזה עיקר האדם, שם בודאי צריך האדם שיקבע מקום, שלא יטריד את עצמו ממחשבה למחשבה בשעה שעומד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, ויקבע מקום למחשבה אחת ויחידה שעומד הוא לפני השי"ת! והרי לפניו ית' מחשבה כדיבור, והמחשבה זה הכיטוי מהנשמה! וא"כ יתבונן האדם שעומד ומדבר ישר לפני הקב"ה, ובאמצע פונה ממלכו של עולם וחושב מכל

העניינים שחשב כל היום, אם היה כן לפני מלך ב"ו היה מתחייב ראשו למלך.

וכן כשהאדם עומד להתפלל אומר ה' שפתי תפתח, ומפרש ביערות דבש טעם לזה, כשהאדם מתבונן לפני מי הוא עומד עכשיו להתפלל, כמ"ש חז"ל ודע לפני מי אתה עומד, צריך שיאחז בו פחד גדול, ואפשר שמרוב הפחד לא יוכל לפתוח פיו, לכן מקדים ומבקש ה' שפתי תפתח, עוזרני נא שאוכל לפתוח פי ולדבר לפניך.

11a כתב החובות הלכות שכשם שאי אפשר להיות אש ומים בכלי אחד, כן אי אפשר בלבו של אדם להיות אהבת עוה"ו ואהבת עוה"ב כאחד, שאם אהבת עוה"ב אצלו חזקה יותר הרי היא מבטלת אצלו האהבה לעוה"ו וכן להיפך ח"ו, ולא שאי אפשר שיהיה לו עוה"ו ועוה"ב כאחד, זה אפשר ואפשר רק אהבה לשניהם אהבת עוה"ו ואהבת עוה"ב יחד בלבו כאחד זה אי אפשר.

וכן אי אפשר לאדם מבין ומשכיל על דבר אמת, שבשעה שעומד בתפלת שמ"ע ומדבר עם הקב"ה שיתנענע במחשבותיו לכאן ולכאן, ואמנם זוהי מעבודות קשות שבמקדש עבודת השי"ת, אבל משום מה נברא האדם הלא לעמל! וכי רוצה הוא שהחיים הנצחיים יעלו לו בנקל, הלא חיים אלו הם חיים נצחיים לעד ולעולמי עולמים, א"כ ודאי צריך לזה עמל רב.

11a נמצא שזוהי הצורה של ההלכה שאומרים

בלכל אדם, שהגוף יעמוד על מקום אחד, שאם הגוף מתנועע ממקום למקום חסר לו מנוחת הנפש ואינו יכול לכוון בתפלתו, אבל האדם הרי הוא משכיל ובודאי ילמוד לעצמו מזה, שאם הגוף צריך מנוחה להשאר במקום אחד בתפלה, ק"ו הרוח שזה עיקר האדם ומחשבה אצל הקב"ה כדיבור, עאכ"ו שצריך מנוחת הנפש במחשבתו שיקבע לה מקום בתפלתו, ומה יעשה האדם שיהיה לו כן, ההכרח בראשונה לשרש אחרי הגאווה, שאם לא יעקור האדם גאוותו רע למאוד וכן לעקור התאוה לעוה"ב. (לב אליהו).

136 תפילתו, וענין קביעות המקום לתפילה מפני כי קביעות המקום מורה שאין התפילה שלו במקרה כי המקרה אין לו קביעות, ואם יושב פעם אחד במקום זה ופעם במקום אחר דבר זה אינו קביעות כלל ואין זה דביקות בעצם רק מקרה קרה" (והוסיף שם לבאר את מעלת קביעות מקום של א"א בתפילתו).

* תפילה היא דביקות בהשי"ת, תפילה במקום קרבנות - עבודת התפילה לקרב את האדם לדביקות אל השי"ת, דביקות זו אפשר לרכוש רק ע"י הקביעות בדבר, אם אינו קובע מקום אלא מתפלל פעם במקום זה ופעם במקום אחר הרי זה מבטא אצלו שעבודת התפילה היא באופן ארעי ובדרך מקרה, ע"י אין התפילה מקרבת אותו לדביקות בהשי"ת. ענין זה גם מתבטא בעצם פירוש משמעות המילה "מקום" מלשון קיום, כי המקום הנכון נתון קיום לדבר, דבר בר קיימא תופס מקום או בשטח או בזמן, דבר ארעי אין לו מקום - אין לו קיום.

14 קביעות מקום - הקב"ה הוא מקומו

המהר"ל מוסיף לבאר הסבר נוסף ועמוק בענין הקביעות מקום שבוה הוא מבטא שרק הקב"ה הוא מקומו: "יותר עמוק מזה, כי במה שהמקום מיוחד אל הדבר שהוא מקום לו, ואי אפשר שיהיה מקום אחד מיוחד לשני דברים כאשר ידוע מענין המקום שלא יכלה דבר אחר עמו, שכל דבר יש לו מקום מיוחד כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"ד) אין דבר שיש לו מקום, כלומר שצריך שיהיה לכל דבר מקום מיוחד שהוא מקומו, וכאשר הוא קובע מקום לתפילתו השם יתברך הוא מקומו המיוחד לו ואין אחר נכנס במקומו המיוחד לו ולכך הוא יתברך בעזרו."

ביאר הדברים, כמו שאמרו חז"ל (ב"ר פ"ר ס"ט) "ויפגע במקום ר' הונא בשם ר' אמי אמר מפני מה מכנין שמו של הקב"ה וקוראין אותו מקום, שהוא מקומו של עולם ואין עולמו מקומו" (ועיי' לעיל

9 והנה מתחיל האדם להתפלל ברוך אתה ומיד כבר משוטט במחשבותיו ממקום למקום, והרי מחשבה לפני הקב"ה כדיבור, וא"כ כמה צריך האדם הזה להתבייש בעצמו, שמקודם מבקש ה' שפתי תפתח, שמפחד שמא מרוב פחד לא יוכל לדבר כלל, ואח"כ מדבר במחשבותיו שטויות הבלים מכל המינים! או לה לאותה בושה או לה לאותה כלימה!

10 קשה מאוד לצמצם את המחשבה למקום אחד וצריך לזה הרגל רב, וגם שיהא לאדם הרבה חכמת התורה שראשו יהיה מונח בתורה, שכל מחשבתו תהיה פנויה רק לתורה, וע"י לימוד בחכמת התורה ולימוד הרבה כמה שנוגע למדות, ע"י נעשה איש רוח! ואיש רוח יכול לצמצם מחשבתו שתעמוד במקום אחד, כי אם אין לאדם מדות טובות יחשוב באמצע שמונה עשרה בהקפדה על פלוני ועל פלוני וכו', וכלל גדול הוא אם האדם לא ריכך מדותיו שיהיה עדין המדות ואציל נפש, אינו יכול לצמצם מחשבתו שתעמוד במקום אחד בתפלה.

שפתי חיים / תפילה 12 שחרית מאברהם. אמנם מלבד שא"א תיקן את תפילת שחרית, הוא גם קבע את צורת התפילה, שהתפילה צריכה להיות בקביעות מקום!

קביעות מקום נותן לתפילה חשיבות

וצריך לבאר מהי המעלה הגדולה בקביעות מקום לתפילה שבגין כך זוכה לסייעתא דשמיא אלוקי אברהם בעזרו.

* קביעות מקום לתפילה ענינו נתינת ערך וחשיבות לתפילה. כלומר דבר חשוב או חפץ יקר קובעים לו מקום מיוחד היכן יהיה מונח, הם אינם מסתובבים סתם כך בבית כשאר חפצי הבית, פעם בשולחן פעם בארון, לכל דבר ולכל חפץ יש לו את מקומו הקבוע היכן יהיה מונח, וכפי קביעות מקום החפץ כך מתבטאת חשיבות החפץ.

* תפילה היא עבודה חשובה הצריכה לתפוס מקום חשוב בחיי היום יום של האדם, וצריך שזה יתבטא גם בעולם המעשה בקביעות מקום לתפילה. אנחנו חיים בעולם המעשה וכל דבר רוחני צריך שיהיה לו חשיבות גם בעולם המעשה, וכפי קביעות המקום לתפילה כך האדם מבטא עד כמה הוא נותן חשיבות לתפילה, א"כ קביעות המקום היא הכנה חשובה לתפילה.

~ ומלבד זאת גם עצם ההליכה אל מקום הקבוע זה מכין את האדם לתפילה, שבעת אשר יבוא אל מקומו הקבוע, זה עצמו מכניס אותו אל הווי התפילה, כפי כל דבר שיש לו סביבה - הסביבה יוצרת את הווי של הדבר, כך אדם צריך ליצור אצלו את מקום התפילה כדי לתת לתפילה את החשיבות הראויה שהיא תהיה קבועה אצלו.

13a קביעות מקום - דביקות

המהר"ל (נתיבות עולם נתיב העבודה פרק ד) מבאר מעלה נוספת בקביעות מקום: "משלימות התפילה שלא תהא תפילתו במקרה, כי התפילה היא הדביקות בו יתברך שהאדם מתדבק בתפילתו בו יתברך, ואם הדביקות הזה הוא במקרה בלבד אינו נחשב דביקות כלל, כי כל מקרה הוא לזמן ולשעה ואינו תמיד, אבל דבר שאינו מקרי הוא תמיד, לכך ראוי שיהיה הדביקות הזה שלא במקרה כלל, ועל זה באה האזהרה שיקבע מקום

*

*

12

136

14

13a

קביעות מקום לתפילה - מפתח לעבודת ה' (7)

בדברים אלו מקבלים אנו מבט חדש על מהות התפילה, שהיא משמשת כמפתח לכל עבודת ה', התועלת שהאדם יכול להפיק מהתפילה באה מזה שאדם אוהב ומייקר את התפילה, ע"י שמחשיב את התפילה וקובע לו מקום, בזה הוא מעמיד את עצמו על מקומו הנכון, בזה הוא מכשיר את עצמו להיות דבוק בהשי"ת.

הקביעות מקום לתפילה אינה מתבטאת רק במעשה חיצוני - ע"י ה'מקום' אלא היא מבטאת את מדרגת התפילה - שאצלו התפילה היא קבועה גם בפנימיותו. זאת ועוד מלבד שהיא ביטוי על הפנימיות היא גם משפיעה על הפנימיות, וכפי שבכל המידות - החיצוניות מביאה לפנימיות (ע"י מס"י פ"ז), כך בתפילה, אמנם הקביעות מקום היא סממן חיצוני גרידא, אבל היא מביאה לפנימיות שהתפילה תהיה מתוך קביעות - דביקות בהשי"ת.

ועד ט משי"כ בכאור הענין). העבודה שלנו היא להכיר שכל הקיום שלנו וקיום הבריאה בכללה הוא מהקב"ה, וע"י התפילה הוא מכיר שה' הוא מקומו של עולם - נותן קיום לעולם. זאת ועוד, ע"י התפילה הוא מכיר שהשי"ת נותן מקום לעולם = קיום העולם - דמיון עבודת ה', דהיינו שאין בעולם "מקום" עבור כל ערך שהוא מלבד קיום רצון השי"ת, והכרה זו שהשי"ת הוא מקומו של עולם - קיום העולם, מתבטא באופן מיוחד ע"י קביעות מקום. אמנם קביעות מקום לתפילה הוא רק

דבר חיצוני, אבל בפעולה זו הוא מבטא את מהות התפילה, שהתפילה היא קיומו של עולם, כיון שע"י עבודת התפילה הוא זוכה להתרומם ולהגיע להכרה איך שהשי"ת הוא לבדו נותן את קיום העולם.

"ויעמוד פנחס ויפלל"

15

חז"ל דרשו את הפסוק הנאמר אצל אברהם וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם, "עמד שם" היינו תפילה, ודרשו כן ממש"כ אצל פנחס אחר הריגת זמרי ויעמוד פנחס ויפלל" (תהלים קו, ל) שעמידה זו היינו תפילה, כך הנאמר אצל אברהם "אשר עמד שם", שהעמידה היא תפילה, והיכן עמד? "אל המקום אשר עמד שם" - מקום הקבוע לתפילתו.

אמנם אין כוונת חז"ל רק לדרוש גו"ש 'עמד' מויעמד, חז"ל שדרשו שעמידה זוהי תפילה הגדירו בזה את מהות התפילה וצורתה, שהיא עמידה - שמעמיד את עצמו על מקומו הנכון ע"י התפילה. כלומר, שאדם מוצא את מקומו הנכון בשעת התפילה, כפי לשון המורגל 'צריך להעמיד את האדם על מקומו הנכון', כך קודם שאדם עושה פעולה מסוימת צריך להעמיד את עצמו על מקומו, האם הוא בכוחו יכול לעשות זאת. זהו ויעמוד פנחס ויפלל", וכי פנחס היה בכוחו העצמי להרוג את זמרי? אלא זו היתה מכה סייעתא דשמיא, ופנחס העמיד את עצמו על מקומו הנכון שהריגת זמרי הגם שהיה מעשה טהור של קידוש ה' אפשר לזכות בו רק בכח התפילה, וכך גם בשעת התפילה האדם צריך להעמיד את עצמו על מקומו, ולהשריש בו את ההכרה, עד כמה הוא זקוק לכח התפילה.

תפילה - עריכת דין

16

הגרש"ר הירש ז"ל (בפרושו בראשית יא, ז) וכן המלבי"ם (תהלים קול) מסבירים את משמעות המילה 'תפילה', עפ"י הגמ' (סנהדרין פב): "ויעמוד פנחס ויפלל אמר ר"א ויתפלל לא נאמר, אלא ויפלל מלמד כביכול שעשה פלילות עם קונו", והוא מלשון "ונתן בפלילים" (שמות כא, כב), 'פלילים' - דינים, כלומר התפילה היא בחינה שהאדם דן את עצמו עד כמה באמת הוא ראוי לחסדי השי"ת בהתאם לכך שאינו תולה זאת בכוחו ועוצם ידי, אלא שמכיר את תלותו בהשי"ת, שהוא העילה ואנו העלולים.

תפילה ברוב הפעמים מופיעה בלשון התפעל - 'להתפלל' ולא בלשון לפלל, כלומר שבתפילה האדם צריך לדון את עצמו היכן הוא עומד במדרגתו הרוחנית, ומה יחסו עם הקב"ה, כאשר אדם עושה ופועל יכולה להתגב לבו המחשבה שהוא עושה ופועל מכוחו האישי, ע"י הוא מכליט את האני שלו ומאריך הוא מרחיק ומנתק את עצמו מהקב"ה, ובתפילה הוא חוזר שוב אל הקב"ה ודן את עצמו באיזה יחס ובאיזה מצב הוא נמצא בקרבתו אל השי"ת, כפי שהבאנו לעיל (ועד אז רבי הגדול בכאור מהות התפילה שהיא עבודת "איזוהי עבודה שכלל היה תפילה" - התבטלות לפני הקב"ה, א"כ בשעת התפילה את מכונו היה את עצמו היכן הנמצא שלו, באיזה מדרגה הוא עומד ומה יחסו אל השי"ת ומה יחסו אל השי"ת בתבטלות לפניו, ואם אדם ה' את עצמו באיזה מצב הוא זוכה לסייד שהשי"ת שומע את תפילתו.

פרשת וירא 18 שיחה ט ו' תש"ג פז

א. שחייב להיות לאדם מקום-תפילה קבוע, בית כנסת מסויים, וכדומה. ב. שבאותו ביכניס קבוע, יהיה לו מקום קבוע בו יעמוד להתפלל. ג. שני פירושים אלה, אכן נקבעו להלכה בשו"ע (או"ח ז, יט) ואדם חייב להתפלל הן בביכניס קבוע, והן במקום קבוע באותו ביכניס.

פיצד מועילה קביעות המקום לקבלת התפילה

והסבר העניין הוא זה: דיברנו בהזדמנות קודמת על כך, ששינוי מקום, יש בו מעין התחלה חדשה (שיחת "לך לך", עמ' נ). כהמשך לאותו מהלך ניתן לומר, שקביעות מקום - הנה המשכיות. אם בתפילה הקודמת זכה האדם והגיע לקרבת אלקים מסויימת, הרי שיש סיכויים גדולים יותר, שדווקא באותו מקום ימשיך לעלות במדרגות הקרבה לה'; ויתכן, שאף לכל אדם, הפך מקום זה למסוגל יותר.

ידוע, שישנם עניינים נוספים, בהם ניתן לסייע לתפילה שתתקבל. כמו למשל: תפילה ברוב עם (או"ח ז, סק"ח במ"ב); או תפילה במקום שלומד בו תורה, שלדעת התוס' (ד"ה: אין, ברכ' ל): עדיפה היא אפילו מתפילה בציבור; מפני שגם כאן הרעיון דומה: במקום שהשיג עלייה בתורה, ישיג גם עלייה בתפילה. כמו כן, יש לכוותל המערבי סגולה משלו לפתיחת שערי-תפילה. מעין כל אלה, היה גם גילוי של אברהם אבינו, שאף לקביעות המקום סגולה משלה לקבלת התפילה. אבל עדיין קשה: גם אם התקשרות למקום מסוגל, מביאה לתפילה מעולה ומקובלת יותר - אבל כיצד הופך המתפלל בכך, לאדם עניו או חסיד, כדברי הגמרא לעיל?

היש ערך לברכת האדם את בוראו?

כדי לענות על כך, יש להקדים ולהסביר מהי בעצם תפילה. כשאנו אומרים: "ברוך אתה ה'..." - האם חשבנו לרגע מי מברך כאן את מי? הרי נהוג לבקש ברכה מהורים, מתלמיד-חכם גדול; חסידים מבקשים ברכה מהרבי - אבל לא מקובל לבקש ברכה מחבר, וכל שכן שלא יעלה על הדעת לבקש ברכה מקטן ממנו (אמנם, אצל תלמידי חכמים גדולים ראינו זאת). אם-כן, כיצד מבקש ה' מאתנו שנברכו מאה ברכות בכל יום? (שו"ע או"ח מו, א). הרי לא רק שאין בנו הכוח לפעול משהו בברכותינו, אלא שבלי רצון ה', אין בנו כוח אפילו לומר את מלות הברכה...

אך התשובה היא: הקב"ה קבע בעולמו הנהגה כזו, שאין הוא מגלה

את טובו אלא כשפונים אליו. כך קבעה חכמתו העליונה. וּבְדוּגְמָה פשוטה: גם אדם הזכאי לסיוע ממשלתי כלשהו, לא יקבל מאומה אם לא ימלא את הטפסים המתאימים; כך נקבע סדר הדברים. ולכן אנו פונים אליו ומתפללים, כגד שעל-ידי התפילה עצמה ירד השפע לעולם. תפילה זו כמוה כמילוי טפסי-הבקשה, לכך שבני האדם יהיו ראויים לקבלת השפע האלקי, ושהחטאים לא יעכבו את השפע היורד תמיד. נמצא שתכלית התפילה שלנו, זהה להפליא לתכלית בריאת העולם - עד כמה ששכלנו משיג תכלית זו. שהרי כל מטרת הבורא בבריאת העולם, היתה להשפיע מטובו לזולתו, ולכן: 'מה ה' אלקיך שואל מעמך?' 'מה ה' שואל מאתנו מאה ברכות בכל יום, כדי שהן תסייענה לרצון העליון למלא את מבוקשו בעולם (מנח' מג: ועיי' תוספות, ד"ה: שואל).

העניו, מרגיש בכל שטח בחייו את מתנת ה', ואין כמו ברכות התפילה, שבה הוא מביא הכרה זו לידי ביטוי:

בקשת מחסורינו בתפילה: ביטוי לענווה

העניו מבקש חכמה ודעת - כי הוא יודע שהחכמה אינה שלו. הוא יודע שאם זכה להביין פשט ברשיי ובתוס', או בשאר הליכות עולמו - אין זו חכמתו, כיוון שיהי' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה" (משלי ב, ה). וכן בעניין ברכת התשובה: למרות שהתשובה תלויה בבחירתו החופשית של האדם, בכל זאת העניו מתפלל על התשובה; מבקש שיצליח לשוב. מפני שיצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום, וללא עזרת הקדוש-ברוך-הוא, לא היה האדם יכול לעמוד בפניו (סוכה נב:). אם כן, גם כדי להשתמש בבחירה החופשית, מבין העניו שיש לבקש עזרה מה'.

וכך צריכה להיות ההרגשה בשאר ברכות ה"שמונה עשרה": להאמין שהרפואה, הפרנסה וכדומה, אינם תלויים בהשתדלותי, למרות שמחוייבים להשתדל; ולכן למשל, ממנים כעת שר-אוצר חדש, שאולי

יצליח יותר, כיוון שזהו חלק מן ההשתדלות; אבל הכלכלה - תלויה בקדוש-ברוך-הוא לבדו, כמו גם שאר העניינים של עם ישראל: בניין ירושלים, המקדש, מלכות בית דוד - הכל מאתו.

ואם יחשוב אדם לעצמו: אמנם, שום דבר אינו תלוי בי, אבל דבר אחד כן תלוי בי, וזוהי התפילה עצמה - לכך באו הז"ל והקדימו לתפילה את הפסוק: "ה' שפתי תפתח..." (תהי' נא, יז); לידע, שגם עצם התפילה, תלויה ברצון ה'.

נמצא שאדם המתפלל בהרגשה זו, ששום כוח שבעולם: צבאי, רפואי, או כלכלי, אינו בא כי אם מאת ה' - הריהו עניו; ורק כך, תפילתו תפילה. אדם המתאמץ בכל דרך שתפילתו תתקבל - והראיה: שקבע מקום לתפילתו - הרי הדבר מעיד על ענווה גדולה. הדבר מוכיח, שהוא אכן חש שאם תפילתו לא תתקבל, ישאר הוא חסר-כל, ברוחניות ובגשמיות; ולכן הוא משתדל להגדיל את סיכויי התפילה להתקבל, כיוון שזוהי הדרך היחידה למילוי חסרונותיו.

תפילה שכזו, הנה התבטלות מוחלטת בפני ה', וראוי הוא בעליה שיספידוהו בתואר: עניו.

אברהם משקיף לרעה על סדום

מי שמתבונן בתפילתו של אברהם - העניו החסיד, שחידש לנו את עניין קביעת המקום - יבין מהי התבטלות גמורה בפני ה':

רק אתמול עמד אברהם והתפלל, והתחנן, שהי' לא ישחית את סדום והערים שמסביבה, ואפילו אמר שעלול לצמוח חילול השם, אם לא תינצל העיר בזכות הצדיקים שבה. והנה, מיד למחרת:

"וישכם אברהם בבקר... וישקף על פני סדם ועמרה..." (ברא' יט, כז-כח). ורשיי (שם יח, טו) הביא מחז"ל, שכל "השקפה" במקרא, היא לרעה - חוץ מ"השקפה ממעון קדש" (דברי כו, טו. וראה מעשר שני ה, יג). אם כן, אברהם מביט לפתע על סדום בעין רעה; מדוע? מה השתנה פתאום ביחסו של אברהם לסדום?

תכלית התפילה: קידוש שם-שמים

לא נשתנה כלום. יסוד כל מעשיו של אברהם הוא: ביטול רצונו העצמי ועשיית רצון ה'. אתמול הבין, שהיה קידוש-השם גדול אם סדום תינצל בשל הצדיקים שבה, ולכן ביקש, התפלל, התחנן, וחזר וביקש את הצלתה, כיוון שכל חפצו לקדש שם-שמים. אבל לאחר שהי' הבטיח, שאם אכן

יהיו עשרה צדיקים תינצל העיר, הרי שהיום, באותה דבקות, אברהם משקיף לרעה על סדום. כי אם אין עשרה צדיקים בעיר, רצון ה' הוא שסדום תיענש, ואם זהו רצון ה' - הרי שזהו גם רצון אברהם!

זוהי הענווה בשיאה. אין איפוא כל שינוי מהותי, בין תחנוניו העזים של אברהם להצלת אנשי סדום, לבין תפילתו בבוקר, שמשקיפה לרעה על אותם אנשים. יש כאן רק התבטלות אחת גדולה, בפני רצון ה'.

עליה מדורגת במעלות התפילה

כל מה שאמרנו לעיל, מתאר את התפילה המעולה, האמיתית; תפילתם של האבות, גדולי העולם. אלא שאומרים במליצה: "ולא תעלה במעלות על מזבחי" (שמות כ, כג) - אי אפשר לעלות אל ה' בקפיצות ובדילוגים... צריך אס-כן לבחון כיצד ניישם את האמת הזו, ובאיזו דרך נעלה אנו. ברור שאיננו נמצאים במדרגת אברהם ומשה, ואיננו יכולים לנסות ולחקות את מעשיהם סתם כך. אנשים כמונו, חייבים לעלות בהדרגה. ואם דיברנו על עשיית חסד ועל ענווה בתפילה, נראה, שרצוי שאנו נתחיל דווקא מן הענווה; כי להתפלל במדרגה של עשיית חסד עם ה' - הדבר רחוק עדיין מהשגתנו.

נתחיל אם כן להתפלל בענווה; מתוך הכרה בגדלות הבורא הכל-יכול, כשבתחילה, תהיה התפילה כעבודת עצמנו ולא עבודת ה'. נכיר שהי' הוא החונן דעת ובקש חכמה, פשוט מפני שאנו צריכים חכמה; נבקש ממנו גאולה שלמה - מפני שאנו מרגישים את הצרות על בשרנו; ונבקש שהשנה תהא מבורכת - מפני שהמצב הכלכלי מכביד. וכשנחזיר ללבנו את האמת הגדולה; כשנשנן היטב שהכל ביד ה' - הרי שנרצה קרבת אלקים, כדי שישפיע עלינו מטובו. נרצה להיות מן המקורבים למלכות, למען עצמנו; כדי לקבל את צרכינו.

המעבר מתפילת ענווה לתפילה של חסד

אדם שייגע לדרגה זו, בה מביאה אותו הענווה לדיעה שאות כל מחסורו בלי יוצא מן הכלל, ממלא הקדוש-ברוך-הוא - הרי שאט-אט הוא מתחיל לחוש, שבעצם - לא מגיע לו כלום. הוא רואה שאין בו מאומה: "מה אנו, מה חיינו, מה חסדנו..." (מתפי' שחרית) ומבין שגם עבודת ה' המועטה שיש בו, גם היא מתאפשרת רק הודות למתנות-החסד של הבורא, שנותן בו כוח ובריאות ועידוד רוחני לעבודתו.

וכשאדם רואה, שלמרות שאין בו מעשים, בכל זאת אין ה' מסיר חסדו מאתו - הריהו חש אהבת ה'; ומי שאוהב - יכול להגיע לחסידות! מפני שכאשר מבינים שהי' נותן לנו לא בזכות מעשינו הדלים, אלא בשל רצונו העליון להיטיב לבריות, הרי שמתפתחת בלב אהבה לה', שמחפשת אפיקים בהם תמצא את ביטויה. אנו רוצים, כביכול, לסייע לאהוב ולו במשהו - למלא את רצונו; לחוש כאילו גם אנו נותנים משהו.

וכשמגיעים למצב זה - הופכת התפילה להיות עבודת ה' ולא עבודת עצמנו! חשים ש"לא למענכם אני עושה בית ישראל, כי אם לשם קדשי..." (יחז' לו, כג); שאם חונן הדעת לא יתן בנו חכמה בינה ודעת - הרי שכבוד שמים מתמעט, כביכול; ואם אין גאולה שלמה - הרי שיש בזה חילול השם. וכשישראל צריכים סיוע כלכלי מעם אחר - הרי ששמו יתברך מחולל בגויים.

התפילה הופכת איפוא מעבודת עצמנו, לעבודת ה'.

Golden Apples - *

Understanding what HaShem wants us to do is relatively straightforward. A person need only study the *Shulchan Aruch* and clarify it for himself. But how can a person perceive that which HaShem doesn't say explicitly? He must find a way to latch onto HaShem's *ratzon*, but if it is, by definition, beyond the realm of direct communication, how can he discover it? For example, *lifnim mi'shuras hadin* - acting beyond the letter of the law - is not stated in the *Shulchan Aruch*. How does a person know if a certain *minhag* is valuable or foolish if the *Shulchan Aruch* doesn't say so? Furthermore, if these practices are not written, where is the validity and source for them?

This is where the quality of the relationship is crucial.

* A person can have a business-style relationship with HaShem: "If HaShem says I should do it, I do it, and if He doesn't say to do it, then I won't. I have my *ratzon*, and He has His *ratzon*. I have my personal agenda set by me, but because I'm aware that HaShem controls everything, I will do whatever He tells me to do."

At the higher level, a person says, "Since I know that HaShem

is *echad*, then there is only one meaningful *ratzon* in the world. If I want to be part of that one reality, then I have to learn to make His *ratzon* my *ratzon*. My only desire, then, is to fulfill His desire." In response to this kind of attitude and commitment, HaShem grants a gift and makes His *ratzon* part of the person's *ratzon*. The *Mishnah* is in effect stating that a person can't use logical reasoning to derive God's will. He has to simply sublimate his *retzonos* to HaShem.

- If he does so, then the ideas that well up in his mind will reflect HaShem's *ratzon*.

This actually is what *da'as Torah* is all about. People who dedicate their entire being to doing HaShem's will with a full heart, negating their own desires, instinctively can sense the unstated desires of HaShem.

27 THE 'PLACE' OF OUR PRAYERS

When a person prays, these two levels of interaction are at play. Since a prayer expresses the desires of a person's heart, whether they are legitimate or perhaps less than valid, his prayer expresses the first level of business-like, intellect-based communication.

However, the *Maggid* of Mezeritch reveals that there is a much deeper level of *tefillah*: Being *kove'a makom l'tfilaso* means that we should direct our *tefillas* to HaShem and His *ratzon*. *Chazal* describe proper intent during prayers as being "*mechaven libo laMakom* (he should direct his heart to 'the Place')." The word "*Makom*" refers to HaShem. The goal is that HaShem and His will become the "permanent fixture" of our ambition and prayer, while we bend and shape our will to be in sync with His will.

Thus, the reason that someone who designates a set place for *tefillah* is recognized as an *anav* is that the root of humility is the negation of his personal will. If a person is *kove'a makom* for *tefillah* (in the sense that HaShem is the *Makom*), he phrases his requests as, "May it be Your will." *Kviyus makom* is humility by definition.

Even the simple meaning of "*kove'a makom*" is in line with this. If a person goes to a place to address HaShem, then he is deferring to Him. If he expects HaShem to "come" to wherever it is convenient for him, then he is making his own "*ratzon*" paramount. In simple terms, if someone wants an audience with a great person, he shows deference by going to that person's place; he doesn't expect the person to come to him.

All of us can tap into this lofty level to some degree. Especially if we are trying very hard to attain something (e.g. a job, *shidduch* or *refuah*), let us preface our *tefillas* with a formula that "May this be Your will, and if Your will is different, then Your will is my will."

ונבאר הדברים בעזרת במהלך חדש בענייני תפילה.

הגמרא בברכות (י, ע"ב) אומרת: "כל האוכל ושותה ואחר כך מתפלל, עליו הכתוב אומר: 'ואתי השלכת אחרי גור' (מלכים א' י"ד), אל תקרי גורין אלא גאיך. אמר הקב"ה: לאחר שנתגאה זה - קבל עליו מלכות שמים".

הרי שחז"ל התייחסו למעשה של זלזול בתפילה, על ידי אכילה ושתיה לפניו, כפגם של גאווה. מכאן יש לנו קשר בין מידת הגאווה ובין התפילה: הגאווה מפריעה לתפילה ועומדת בסתירה אליה, ומכאן נקיש את ההפך - בכדי שהתפילה תהיה מוצלחת וטובה יש להצטייד במידת הענווה.

לתפילה יש שתי רמות. הרמה הראשונה הבסיסית היא בקשת האדם לכל הצרכיו ותו, כמו רפואה ופרנסה גשמיות וכמו בקשות רוחניות להצליח

בלימוד ובמצוות. אדם מתפלל על דברים אלו ומצפה ומקווה כי אכן תפילתו תעשה פרי ומשאלותיו יתממשו. זוהי הרמה הראשונה, אך ישנה רמה יותר גבוהה בתפילה, שהיא תפילה כזו שאין בה כלל ציפייה לקבל משהו. תפילה לשם תפילה, ללא כל קשר למענה או לתקווה שה' ישמע את התפילה. אין הכוונה לשבחיו של מקום, אלא לבקשה על דברים מסוימים ואפילו גשמיים, אך אין האדם מצפה שתפילתו תיענה, וגם אם ידע בבירור ששערי תפילה ננעלו ושבקשתו לא תתקבל, עדיין יש עניין גדול בתפילה כשלעצמה. מטרת תפילה שכזו היא להביע את רחשי הלב בלבד.

זו הייתה תפילתו של אברהם אבינו על אנשי סדום. ברור לנו שגם אברהם ידע כי אין צדיקים בסדום ושאינו הקב"ה מביא עונש על מי שלא מגיע לו. ובכל זאת אברהם חש צורך להתפלל גם מבלי היותו קוצר פירות ומבלי לקבל תמורה.

צריך אמנם להבין מה באמת תפקידה של תפילה כזו שלא פועלת כלום ובמה חשיבותה.

ה'שפת אמת' בפרשת שלח שואל: משה רבנו קיבל הבטחה מה' שעם ישראל יגיע להר סיני לקבל את התורה. מדוע אם כן כאשר הגיעו לים סוף ומצרים רדפו אחריהם, זעק משה אל ה' האם לא האמין בהבטחת ה'? אלא מסביר ה'שפת אמת': דרך הצדיקים להתפלל גם כשהם מובטחים, כי התפילה ערך עליון בפני עצמו. ומוסיף: הקב"ה לא מבטיח ישועה לצדיק אלא בתנאי שהצדיק לא ימנע את עצמו מלהתפלל אליו גם כאשר הדבר כבר מובטח. כן היה בפרים, כשמרדכי הצדיק אמר לאסתר המלכה: "רוח הצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר" (אסתר ד, יד). הצלת היהודים הייתה מובטחת, שהרי עם ישראל מובטח כבר מהקב"ה שלא יאבד, אך עדיין זקוק מרדכי לשקו ולתעניתו ולתפילתו כי עניין התפילה הוא ערך בפני עצמו. עד כאן דברי ה'שפת אמת'.

הדברים צריכים ביאור. מה ערך יש לתפילה כאשר יודעים מראש שלא תיענה או לחילופין כאשר יודעים מראש שהדברים יסתדרו כך או אחרת, כמו משה על הים שידע כי הקב"ה יעשה משהו לחלצם ממצר, כפי שכבר הבטיחו, וכמרדכי בשושן שידע שישראל לא יאבדו, ובכל זאת התפללו שניהם?

בתפילה ישנה התקרבות לאלוקים בורא שמים וארץ בעצם היותנו מדברים אליו ישירות כדבר איש אל רעהו. אך בה בשעה שאנו עומדים בתפילה לפני ה' אנו מודעים לכך שאין הוא סתם רע, כדברי רבנו יונה בספרו 'שערי תשובה', שכותב כי התפילה באה להשפיל ולהכניע את האדם מגאוותו לפני הדר גאונו וגדלותו של הבורא יתברך שהוא מנהיג את העולם. בהכנעה זו ובהכרה שאנו

שמים מבטחנו בבורא העולם ושהכול מוכו, אנו מגיעים לדרגה גבוהה יותר ברוחניות והתפילה מזככת אותנו, מעדנת את הנפש ומשאירה רושם וחותם על האדם בהמשך דרכו. זהו המסר החשוב בהסתכלות על התפילה. אין התפילה רק אמצעי לקבלת דברים, אלא ערך בפני עצמו - שהתפילה תפעל בנו, תשנה אותנו, תתקן בנו את מידת הגאווה ותהפוך אותנו ליותר רוחניים. לפי ההתעצמות והכוונה בתפילה, כך תפעל עלינו התפילה לקבל את ההארות ואת ההשגות ואת שיפור המידות. כל זאת גם מבלי שתפילתנו המסוימת נענית. בעצם כך שהתפללנו באמת ובתמים והמלכנו עלינו את הקב"ה, כבר קיבלנו את התמורה הראשונית שנשמטנו הזדככה והתעלתה. התקרבונו על ידי כך אל הקב"ה ובעקבות התקרבות זאת, בהכרח נהפכנו לאנשים טובים יותר בכל המובנים.

מכאן נבין את דברי חז"ל שהאוכל והשותה לפני תפילתו הרי הוא נחשב לגאוותן ואשר על כן אין תפילתו מקובלת; כי כל מטרת התפילה היא להכניע את האדם ולעשותו שפל בעיני עצמו כלפי גדלותו ורוממותו של הקב"ה, כדברי הרבנו יונה, ומובן הקשר שבין מידת הענווה לתפילה.

אם כן, צריכים להתבונן לפני שניגשים לתפילה כי הבסיס לתפילה היא מידת השפלות והענווה. אדם שמתעלה ואכן מגיע לשיאים בשפלות ובענווה ומחונן כך נעמד להתפלל, משאיר חותם וטובע רושם באותו מקום שהתפלל בו. כך אנו מוצאים גם בצד הפוך: מקום שנעשתה בו עברה חמורה - הדבר משאיר רושם רע באותו מקום.

מעשה בנין מדוע בחרה הגמרא דווקא בפסוק של תפילתו של אברהם על סדום, שהייתה זו תפילה שלכאורה לא הביאה שום פרי ושלא התקבלה, אך היה בה המישור השני של תפילה כשלעצמה. דווקא למקום שכזה רוצה אברהם לחזור ושם הוא אומר: "ואנכי עפר ואפר", כיוון שתפילה זו, אף שלא נענתה, היא היא התפילה האידאלית שלא מעורבות בה כל פניות אחרות ושהיא המביאה את האדם לשפלות ולענווה. תפילה שכזו משאירה אחריה רושם על המקום להיותו מעתה מסוגל להימלא בקדושה ובאורה.

'הקובע מקום לתפלתו' - אין הכוונה רק כפשוטו שצריך דווקא להיות באותו מקום פיזי, פעולה חיצונית גרידא, אלא הכוונה למשמעות יותר עמוקה. שגישה המתפלל תהיה על זו הדרך שיפעל על ידי תפילתו שהמקום אשר הוא מתפלל בו יקבל חיות דקדושה בכוח תפילתו הזכה והכנה, תפילה בעלת ערך עליון כשלעצמה, גם מבלי להיות לה פירות וכמו שהתבאר.

מעשה מובן מדוע מספידים את האדם דווקא בביטויים 'אי עניו אי חסיד', כי רק על ידי תפילה שכזו מגיעים לכל אותן המעלות, והמקום שהאדם מתפלל בו, גם הסטנדר וגם הרצפה, משתתפים בתפילה ונהפכים למקור קדושה.

ונראה שבכוונה רצונה התורה ללמדנו, את ענין חשיבות קביעות מקום התפילה שנחרה בה אברהם אבינו, דוקא באותם תפילות שנערכו במקום שניתן היה להשקיף משם על פני סדום ועמורה, כדי ללמד אותנו את עומק הענין, של הקובע מקום לתפילתו, אלוקי אברהם בעזרו.

שכן, נתבאר לעיל, שתפילתו של אברהם לאחר הפיכת סדום, היתה באותו המקום, שבו עמד לפני ההפיכה, להתפלל ולסגור על אנשי סדום, למנוע מהם את גזירת הכליה. ומבואר להדיא בתורה, שהמקום שהתפלל אברהם לאחר הפיכת סדום, היה במקום שיכלו להשקיף משם על פני כל כיכר הירדן, שהיו שם חמשת הערים, וכדכתיב (ו"ט כ"ח) "וישקף על פני סדום ועמורה, ועל פני כל ארץ הככר, וירא והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן", ועוד נתבאר להדיא בתורה שתפילתו לפני ההפיכה, היתה באותו המקום שהתפלל לאחר ההפיכה, א"כ נמצא שאף לפני ההפיכה, התפלל על הצלתם של בני סדום, אל מול הערים של ככר הירדן שנגזרה עליהם גזירת כליה.

ובנוסף לכך מבואר בתורה, שאזור ככר הירדן, טרם שנהפכה, היה משובח ומעולה ביותר, ולכן בחר לוט לשבת שם, וכדכתיב (י"ג י') "וישאל לוט את עיניו וירא את כל ככר הירדן כי כלה משקה, לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה, כגן ה' כארץ מצרים באכה צער, ופרש"י "כי כלה משקה" - ארץ נחלי מים, "כגן ה'" - לאילנות, "כארץ מצרים" - לזרעים ע"כ, ועוד אמרו חז"ל בכתובות (ק"ב ע"א) על ההשוואה לארץ מצרים חז"ל, ואין לך מעולה בכל ארצות יותר מארץ מצרים, שנאמר "כגן ה' כארץ מצרים" ע"כ.

ובאותה העת - טרם ההפיכה - מקום זה היה שוקק חיים, שראו בו את החסד הגדול וטוב ה' שמשפיע לבריותיו, באילנות, בזרעים ובמשקה ברכה עד בלי די, מקום אשר פורץ ממנו הודאה לבורא העולם, על יצירתו המפלאה למען ברואי, והיה ניתן לומר על זה את כל המזמור שחיבר דוד המלך בתהלים (ק"ד) על נפלאות הבריאה, "ברכי נפשי את ה', ה' אלוקי גדלת מאד הוד וחדר לבשת וגו', המשלה מעינים בנחלים

בין הרים יהלכון וגו', אשר שם צפרים יקננו" וגו', וכל הבריאה הנפלאה הזו, נתן הקב"ה, אפילו, לאותם אנשים אשר חטאו מאד כלפי ברואי, התאכזרו על הבריות, באופן שאין דומה לו, ואף על פי כן נתן להם שמש וירח, אור וחושך, מעיינות תבואה ופירות, בוא וראה כמה ארך אפיים לפני יתברך! וכאשר עמד אברהם להתפלל אל מול פני אותו המקום טרם שנחפכה, היתה זו תפילה מתוך הכרת החסד וההטבה של הקב"ה לברואיו, ובקשתו היתה שימשיך הקב"ה את מדת ארך אפיים לברואיו, ושיבטל מהם את גזירת הכליה.

34 ברם, משנחפכה סדום, נעקרה ממנה כל החיות שלה, עד שמגדירה אותה התורה (דברים כ"ט ב') "גפירת ומלח שרפה כל ארצה, לא תזרע ולא תצמח ולא יעלה בה כל עשב, כמחפכת סדום ועמורה, אדמה וצבויים, אשר הפך ה' באפו ובחמתו", ואף חז"ל אומרים בבראשית רבה (נ"א ד') וח"ל, אמר רבי יהושע: "וצמח האדמה" אפילו צמחי האדמה לקו, א"ר יהושע בן לוי עד עכשיו אם יקלוט אדם מטר מאוירו של סדום, ויתן בערוגה אינה מצמחת ע"כ, ומעתה לכאורה היה צריך אברהם לתור אחר מקום אחר לתפילתו, למצוא מקום אשר ניכר בו חסד ה' על ברואי, ומאיזה טעם השכים אברהם למחרת ההפיכה, והמשיך להתפלל תפילת שחרית, דוקא באותו המקום שנחרב והוסר ממנו כל חיותו.

אלא אומרים לנו חז"ל, שהתורה גילתה לנו יסוד עמוק, בענין קביעות מקום לתפילה.

שיסוד גדול בעבודת ה' הוא: שחייב אדם לברך ולהודות לבורא העולם, כאשר באה רעה לעולם, כמו שמבין ומודה כאשר באה טובה [ברכות ל"ג ע"ב ומ"ח ע"ב], שמורה בזה: שכל נחשבו שהאמונה בבורא העולם, ניתנת לשניונים על פי מקרי הזמן, אלא היא בין לטוב - כאשר מיטיב עמנו, ובין למוטב - כאשר על פניו נראה שאינו מיטיב, וזהו עומק ומהות הקובע מקום לתפילתו, שבאותה אמונה, כוונת חלב השתפכות הנפש, שמתפללים אליו כאשר מיטיב עמנו, כך צריכה להיות התפילה שמתפללים אליו, כאשר נראה, חלילה, שאינו מיטיב.

והיסוד הזה נלמד מאברהם אבינו - "כל הקובע מקום לתפילתו, אלוקי אברהם בעזרו, שהטעם שלא שינה את מקומו, היה משום שהבין שאותו בורא העולם, שראה קודם לכן את גודל טובו וחסדו, במה שהשקה והצמיח, והודה לו על כך, ומתוך הודאה זו התפלל אליו, ובקש להמשיך להאריך אפיים לעוברי רצונו. אף לאחר ההפיכה, כאשר ראה "והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן" הודה לו על כך וברכו 'ברוך דיין האמת' רק שלפני כן הכיר אותו בבחינה של "ארץ אפיים ורב חסד" (שמות ל"ד ו'), ובא כביכול בטרונאי באומרו: "השופט כל הארץ, לא יעשה משפט" (נ"ח כ"ה), אולם לאחר ביצוע גזר הדין הכיר אותו בבחינה אחרת, של "מלך במשפט יעמיד ארץ" (משלי כ"ט ד'), והצדיק דין שמיים ובירך דיין האמת, וכמו שאומרת הגמרא במסכת ברכות (נ"ד ע"א) אף לדין חז"ל, תני: על לוט ועל אשתו מברכים שתיים, על אשתו אומר: ברוך דיין האמת, ועל לוט אומר: ברוך זוכר את הצדיקים ע"כ.

ולפי"ז מעלת הקובע מקום לתפילתו בפשוטו הוא: לקבוע מקום לתפילה, כדי שיעמוד האדם להתפלל מתוך שלמות הנפש ויישוב הדעת.

אך העומק והמהות של הקובע מקום לתפילה הוא, שבזה מורה שמאמין בבוראו בכל עת ובכל מצב, בין כאשר מיטיב עמו ובין כאשר נראה שאינו מיטיב, הוא ממתין והוא מחיה, הוא משפיל והוא מרומם, ופעמים צריכים לברך על הטובה, ופעמים צריכים לברך על הרעה. ויהי רצון שנוכח תמיד להיות בין המברכים על הטובה.

והנראה בזה, דיודע פירוש הכתוב מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו (תהלים כד,ג) היינו דיותר קל הוא לעלות להר ה' ולהגיע למדרגה גדולה, אבל קשה מאוד להישאר שם שלא יפול ממדרגתו ולא יהי' לו קצת ירידה ממה שכבר זכה לה אלא לעולם הוא עולה ויורד, ולכן דיבר הכתוב במעלת ההוא שיקום וישאר באותו מקום ובאותו מעמד שהגיע לזה. וזהו ג"כ ענין קביעת מקום בתפילה, דאינו רק במובן הפיזי של תפלה באותו השטנדר או כסא שמורגל בו, אלא הכוונה הוא על אותו מדרגה שהגיע - שלא יפול אחורנית ולא יתאכזב ויהי' לו ירידה במה שלא נענה בתפילתו וכדומה, אלא יקבע מקום שלא ירד.

וזהו מה שנאמר באברהם [כאן] שהשכים לאותו מקום שעמד בה ולא ירד כלל, אף דכאן הלא נאמר בפסוק דלאחריו (כח) וישקף על פני סדום, וראה שעלה כקיטור הכבשן, א"כ כל עבודתו לכאורה היו ללא תועלת ולא הועיל תפילתו על סדום כלום, ויש בזה כדי ליפיל לאכזבה ויאוש אבל באברהם נאמר להיפך דבא לאותו מדרגה שהגיע בתפלתו וכעת המשיך עוד להתקדם והשכים להתפלל שוב באותו מקום. ועל כגון זה נאמר בשרה להלן (כג,א) על שני חיי שרה - כולן שווה לטובה, וכי אפשר לומר דלא היו לה ימים של צער ואוני, אלא דפירוש הדברים דבכולן היו בה התקדמות על אף הקשיים, ולעולם הלכה מדרגא לדרגא והתקדמות מבלי אכזבה וירידה.

וע"ז אמנם שייך אי חסיד ואי עניו - דרק מי שהוא עניו וחסיד יכול להגיע למדרגה שלא יהי' לו לעולם ירידה ונפילה עד כדי יאוש לפעמים, אלא הולך ובא כל הימים, למרות מה שעובר עליו ימים קשים ומפריעים מ"מ מתחוק והולך קדימה, וזה באמת עניו וחסיד.

EVERY PRAYER IS ANSWERED

There is a great principle here, which we need to understand. It often happens that a person is beleaguered by a problem, such as a family member who fell very sick. He prays

extensively over it, and enlists the community in this also. All proceed to beseech Hashem with tefillos, tachanunim and chapters of Tehillim. Unfortunately, sometimes the sick person passes away in spite of it all. It looks to the observer as if all the tefillos and tachanunim and hours of avodah devoted to this matter went to naught, that everyone exerted themselves to no avail.

This thought is ruinous and an enormous mistake. This is for two reasons. First, the very act of pleading to Hashem is actually a goal on its own. If so, the pleas and prayers that everyone poured out were beloved and desired and very purposeful. Second, it is a rule without exception that every prayer is answered by Heaven. However, Hashem takes many considerations into account and we don't always understand the way each prayer is answered.

It is written:

For just as the rain and snow descend from heaven and do not return there, but rather they irrigate the earth and make it germinate and sprout...

This is true in the opposite direction as well. Every drop of "water" that ascends from below to above — each tear and plea to Heaven, every one of our words and feelings — will not return here, but rather "waters" Heaven, so to speak. In other words, our prayers will produce berachos and sprout yeshu'os.

The Dubner Maggid has a wonderful explanation of this point, based on the verse:

Shall I hide from Avraham what I am about to do? Avraham will, after all, become a great nation.

As the Dubner Maggid explains, Hashem was saying as follows: I must tell Avraham what will happen to Sedom and Amorah, for the reason that he is destined to become a great nation.

What's the connection between the two?

The Dubner Maggid answers with an allegory: Two men walk into a clothing store. The first is elderly, and the second, not yet middle-aged. The old man carefully checks the size of each article of clothing, while the young man buys garment after garment without much care about the size. The old man says to the young man, "How can you buy clothes without making sure they fit?"

The young man answers, "I am a family man with a lot of children at home. Each piece of clothing I take, even if it won't be good for this child, will be good for a different one. And if it won't be good today, it will be good tomorrow."

In this vein, Hashem said: Shall I hide it from Avraham and not tell him what I am about to do to Sedom? I need to tell Avraham so he will pour out prayers to save Sedom. Indeed, I know in advance that I will not accept his prayers, and will destroy Sedom. However, "Avraham will, after all, become a great nation." Since he will be a great nation, all the prayers that today seemed as if unanswered will tomorrow bring a shefa of blessing to Avraham's future offspring.

These prayers were not in vain, but benefited Avraham for all generations.

So it is with every prayer we offer, such as for a sick person or for parnassah. Even if chas v'shalom it seems as if the prayer was not answered, this is not really true at all. First of all, the sick person himself — even if he did not recover — will still benefit tremendously from every tefillah and techinah and pasuk of Tehillim that was prayed for him. It will help him along the long, hard journey on which he is embarking, because all his friends' prayers accompany him on his way. And it will help his offspring whom he left behind, to protect them and support them and lead them on the right way.

Also those who prayed for him will draw sustenance from these tefillos, for Chazal say:

Anyone who prays for his fellow, and is in need of the same thing, is answered first.

And it is written:

You Yourself have counted my wanderings; put my tears into Your flask — are they not [recorded] in Your ledger?

Every tear is counted by Hashem and stored away. He saves it for a time of need.

It sometimes happens that a person, we'll call him Reuven, has a beloved relative who was injured in an accident. The relative's life is in danger, but Reuven didn't yet hear about it. If he would know, he would rip the heavens and overturn the world with his heartfelt prayer. But since Reuven doesn't know, he doesn't pray. Oy! How desperately needed are Reuven's outcries

and tefillos at this terrible moment to save the life of his dear relative, but he doesn't know! So what does Hashem do? From the heavenly flask of tears He takes out one prayer and one supplication, from a few years ago. They were not answered at the time — but now they come alive, and save.

If only we would understand how important it is to offer many prayers, so that the storehouse will always be full for a time of need!

41 אנא שמיים

...עודנו עומד לפני ה'

אולם בצד דברים אלו הורונו רבותינו כי גם התפילות שאינן נענות על אתר, פועלות את פעולתן, ותוצאותיהן מורגשות בעליל, אם לא בהווה, אזי בעתיד.

ביסוד עיקרון זה האמונה שהתפילה מהווה יצירה רוחנית. כח דיבורו של האדם נובע מתוקף צלם האלוקים שבו, ועל כן דיבורו פועל ויוצר בכל מקרה, ואם בשעתו, מסיבות הגלויות בשמים, לא הועילה התפילה, הרי היא עוד עתידה להניב פירות בבוא העת.

כך אמרו חכמים (דברים רבה ב, טז):

יש תפילה הנענית לארבעים יום. ויש תפילה הנענית לעשרים יום... ויש תפילה הנענית לשלושה ימים... במקום אחר הם אמרו (מדרש שמואל ד): יש תפילה שהיא נענית למאה שנה... יש תפילה שהיא נענית לתשעים שנה... שמונים שנה... לששים שנה וכו'

43

Yet, our blessed sages provide us with an explanation in the Gemara (Berachos 26b). Avraham did so in order to institute the tefilah of Shacharis, as we have learned: "אברהם תיקן תפלת" וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא שחרית שנאמר ויעמוד מינחה ויפלל" תפלה שנאמר (תהלים קו-ל) At first glance, this defies comprehension. What possessed Avraham to institute Tefilas Shacharis specifically in the same location and at the same time period that his tefilah to save the people of Sodom and Amorah was rejected?

Yet, based on what we have discussed thus far, we can provide an explanation. We have learned a tremendous lesson regarding the extent of Avraham Avinu's "emunah." Despite the fact that HKB"H did not heed his tefilah regarding the people of Sodom, nevertheless he believed wholeheartedly that his tefilah was not proffered in vain. Therefore, he returned to the same spot to pray again and instituted the tefilah of Shacharis for all future generations. He wanted us, his descendants, to know beyond a shadow of a doubt that no tefilah returns unanswered. Even if the tefilah is not answered immediately, HKB"H stores it away in the treasure-chest of Tefilos, in order to rescue him or his offspring at the appropriate time.

This fundamental concept that no tefilah goes unanswered actually comes from the incredible teachings of the holy Ba'al Shem Tov, as presented in his name by his grandson in Degel Machaneh Ephraim (Haftarah parshas Ki Teitzei). He addresses the elucidation in the Gemara (Berachos 6b) regarding the importance of tefilah, based on the passuk (Tehillim 12, 9): "כרום זלות לבני אדם - אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזולזלין" "כרום זלות לבני אדם - אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזולזלין" these are things that stand at the pinnacle of the world. The Ba'al Shem Tov explains the Gemara as follows: "שנעשה מזה דברים נוראים ברומו של עולמות, ובני אדם סוברים שלא נתקבלו" "שנעשה מזה דברים נוראים ברומו של עולמות, ובני אדם סוברים שלא נתקבלו" incredible things are generated from these in the heavenly realms; and human beings are of the opinion that their Tefilos were not accepted; therefore, they treat them irreverently. In other words, people belittle the importance of tefilah. A similar explanation is found in the Avodas Yisrael:

To conclude this essay, I would like to present before this esteemed audience a noble idea. As we have learned, HKB"H arranged for Avraham Avinu to pray for the salvation of Sodom, even though He knew from the outset that He would not heed his entreaties. Now, we find a precious tidbit in the incredible teachings of the great Rabbi Tzaddok HaKohen of Lublin, zy"a. He teaches us a tremendous chiddush regarding Avraham's tefilah. While it is true that HKB"H did not heed his tefilah with regards to the people of Sodom and Amorah; nevertheless, HKB"H heeded his tefilah, in order to rescue the neshamah of David HaMelech that was concealed with Lot in Sodom.

קצב ברכת וירא מרדכי

"ואקדים אברהם בצפרא לאתרא דמשמש תמן בצלו קדם" ה"א
הלא המשמעות היא, שאברהם עדיין עומד בתפילתו על לוט בן אחיו.
וזה ודאי פלא. הכיצד יתכן להציל את לוט. גם אם הוא בפני עצמו אינו בכלל רשעי סדום, אבל הלא המדינה והעיר, נידונים אחר רובם, ורובם רשעים המה. איך יתכן, איפוא, להציל את לוט.
על כרחנו, שזו היא הברית המיוחדת "אשר כרת את אברהם". תפילותיו באו, להוציא את לוט מכלל היותו בן מדינת או עיר סדום.
ולכן תופסים אותו המלאכים ומוציאים אותו הרחק מן ההפיכה, אך "אל תביט אחרקיי".

44 משנת פרשת וירא יוסף

וביון שהתפלול יצאו מפיו הקדוש של אאע"ה לא שבו ריקם. וגנזות הן באוצר התפלות, יחד עם הקט"ו של משה רבינו שג"כ לא נתקבלו, אלא צפונות לדורות העתידים. כן תפלות אאע"ה גנזות, ולעת הצורך מוציא הקב"ה מהם להציל לבניו, אפילו בעתים הכי קשים, כשאלות יד ואפס עצור ועעוב, הקב"ה שומר עלינו למען כבוד שמו יתברך.
ומעשה אבות סימן לבנים, שכאשר בכל דור ודור יהודי צריך לישועה. ומתפלל להקב"ה, וקרוב הוא לכל קוראיו לכל אשר יקראתו באמת, אז אפי' יש איזה עיכוב לקבלת תפלתו, מוציא הקב"ה תפלה א' מתפלות אאע"ה או מרע"ה ונותנה ליהודי זה, ומתקבלת בקשתו.

45

ובנוטח דומה כתב ה"בית ישראל" (תשי"א):
"וישכם אברהם בבקר אל המקום וכו'", להודיע גודל מעלת תפילה, אף שכנראה לא פעל אברהם אבינו ע"ה בתפילתו על סדום... עם כל זאת וישכם וכו' אל המקום, שלא נח מתפילתו. ובאמת אין שום תפילה חוזרת ריקם, ואולי פעל על לוט או על דורות הבאים...
מעתה אין תימה שדוקא תפילה זו של אברהם אבינו הינה הסמל הראשוני לתפילה, באשר ממנה למדנו תפילה מהי.
~ צדיקים קמאי (עין "בית ישראל" תשל) פירשו את הפסוק (בראשית יח, כב): "ואברהם עורנו עומד לפני ה'", במשמעות שתפילותיו של אברהם אבינו מאז, עדיין ממשיכות לעמוד לפני הקב"ה ולהמליץ טוב בעד כל הדורות.

אין חיוק למי שהתפלל ולא נענה...
וילך ה' באשר פלה לדבר אל אברהם, ואברהם שב למקומו וכו'.
גם התורה הקדושה ספרה צדקת אברהם אבינו ע"ה, דהנה הוא המליץ לפני הבורא יתברך שמו על אנשי סדום להצילם. ואמר אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר וגו', חלילה לה מעשת פדבר הזה וגו'. ואחר כך אמר אולי ימצאון שם ארבעים, ואחר כך אמר אולי ימצאון שם עשרים, ואחר כך אמר אולי ימצאון שם עשרה, וכל עבודתו היה רק להצילם. אף לא פעל בלום בבקשתו אצל ה' יתברך בשבילם, פדכתיב אחר כך וה' המטיר על סדום וגו'.

אף על פי כן בשלא פעל בלום, לא התעצב אברהם מזה, רק הוא עשה את שלו שהתפלל, וכשלא פעל בתפלתו לא היה זאת עסק שלו, כי ידע שהקדוש ברוך הוא כל דרכיו משפט ואין עול. ותכף אברהם שב למקומו, הינו למדרגתו הראשונה, לעבד את ה' יתברך בשמחה במקום. והתורה הקדושה היא נצחית, וכן ראוי להיות כל אהר מישראל דברי יחזקאל